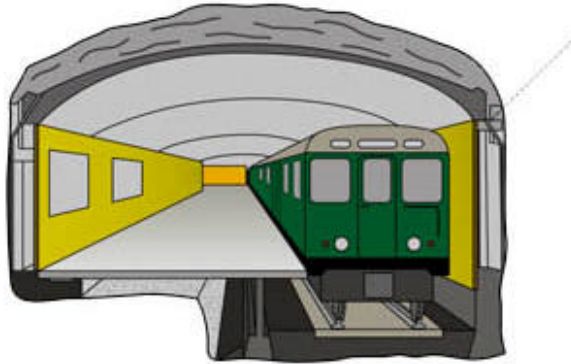

Rum i rummet blev 1960-talets teknik

Bergsprängningstekniken gick framåt och på 1960-talet började man bygga med en teknik som kallats "rum i rummet".

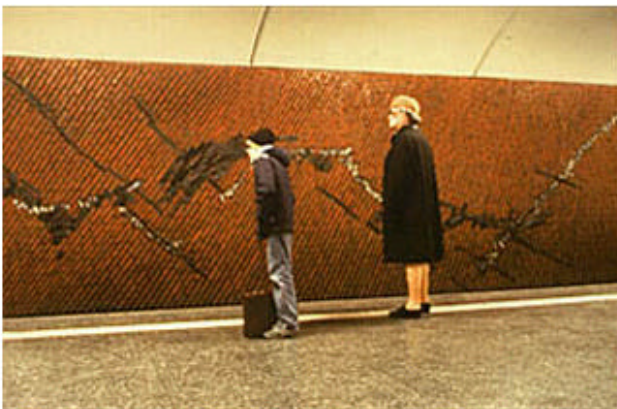
Eftersom man var orolig för att den råa bergytan skulle släppa ifrån sig småsten och vatten, och dessutom skrämna resenärerna med sin grottliknande framtoning, var lösningen att bygga ett rum i betong inuti den utsprängda grottan.

Stationerna Gärdet, Karlaplan, Östermalmstorg, Mariatorget och Zinkensdamm byggdes med den här tekniken.

1960-talet brukar kallas "von Helands tid", eftersom dåvarande spårvägschefen Hans von Heland entusiastiskt drev frågan om konsten i tunnelbanan och såg till att det blev konstnärlig utsmyckning på flera av dessa stationer.

Spår av 20 000 år gammal grottkonst

Den andra förstapristagaren i 1961 års tävling, Berndt Helleberg, fick utföra sin "Altamira" på Hornstulls tunnelbanestation.

Juryn motiverade sitt val på följande sätt:

"Ett väl genomtänkt förslag med känsla för rummets krav på både enhet och variation. Mot den mättade bottenfärgen kontrasterar en lätt och graciös dekor. Det hela verkar varmt och ombonat och inger en känsla av trivsel."

Handgjort rött tegel

Stationen har hållits helt fri från reklam och den dominerande färgen, hämtad från 20 000 år gammal grottkonst, tillåts därför genomsyra hela rummet. Det röda, diagonalt ställda teglet är handgjort och på ytan har Berndt Helleberg tecknat springande, dansande former i svart och vit sten.

Att det konstnärliga utförandet var oerhört genomtänkt visar det faktum att stationen på ett mycket bra sätt har tålt tidens tand och den tuffa miljön. I dag är den en av de mest välbevarade stationerna från den här perioden.

von Heland främjade konsten i tunnelbanan

Inför de nya stationer som skulle byggas under 1960-talet utlystes en ny tävling om den konstnärliga utsmyckningen.

Man hade lärt sig från T-Centralens inte helt lyckade konstpotpurri och nu eftersträvades i stället konstnärliga helhetslösningar.

Det här var under spårvägschefen Hans von Helands tid och besluten om tunnelbanans konstnärliga utsmyckning fattades ofta över en god middag hemma hos honom eller på Gyldene Freden.

Av de 159 bidragen som kom in i tävlingen gick första priserna till Berndt Helleberg och Siri Derkert (som gjort ristningen på bilden). Båda hade redan prisbelönats i tävlingen om T-Centralen och fått utföra mer begränsade uppgifter. Nu skulle de få utsmycka en hel station vardera.

Siri Derkert blåstrade radikalt budskap

Här syns Siri Derkert själv i full gång vid sitt verk på Östermalmstorg - av många kallat höjdpunkten för konsten i tunnelbanan.

Det är fortfarande i dag ett av de mest omdiskuterade verken och var banbrytande radikalt på sin tid. Inte minst för att hennes expressionistiska kvinno-, freds- och miljömotiv blåstrade i betong varken var särskilt folkliga eller i samklang med den rådande smaken på Östermalm.

von Heland stöd

Hon hade dock von Helands fulla stöd och han gav svar på tal åt de kritiker som misstrodde motivvalet: "Jag ger fullständigt fan i vad folk tycker, bara dom tycker någonting."

Siri Derkerts blåstringar är i mångt och mycket en dagstidning i betong. Snabba, fragmentariska skisser: ett tonfragment ur Marseljäsen och ett ur Internationalen, ordet "fred" på 50 språk och Siri Derkerts egna texter.

Karin Björquist övertygade tveksamma

Karin Björquists kontrakterade utsmyckning av Mariatorget bestod av keramiska plattor. När spårvägsbolagets projektledare under det pågående arbetet besökte Björquists ateljé i Gustavsbergs fabriker hittade han i stället stavar i djuprelief.

När rapporten nådde Hans von Heland beslöts det att här skulle man statuera ett exempel för kontraktsbrott. Sagt och gjort, von Heland åkte ut till Gustavsberg. Där togs han emot av Karin Björquist som såg på honom med sina rådjursögon och sa: "Det förstår väl direktör von Heland att sådant här arbete utvecklas ju under tiden man jobbar med det."

Intressant keramisk form

Kanske var det inte i första hand Karin Björquists rådjursögon utan istället den intressanta form som de keramiska stavarerna fått som övertygade von Heland. De gulbruna stavarerna var tänkta att

effektfullt stå mot långa blå band på spårväggarna, avsedda för reklamaffischer. Det bristande intresset för reklam på de mindre stationerna gjorde dock att banden länge stod mer eller mindre tomma.

Stationsbyte

I konståvlingen hade Mariatorget från början tilldelats Siri Derkert, medan keramikern Karin Björquist skulle svara för utsmyckningen av Östermalmstorg. Konstnärerna i juryn tyckte dock att Björquist var för ung och okänd för en så central station. Resultatet blev att de båda konstnärinnorna fick byta station med varandra.